

Náttúrufræðistofa Kópavogs
Hamraborg 6-A, 200 Kópavogur
www.natkop.is

Alþingi
Erindi nr. P 137/130
komudagur 9.6.2009

Kópavogi, 8. júní 2009

Nefndasvið Alþingis
Austurstræti 8–10
150 Reykjavík

Varðar: Umsögn um tillögu að þingsályktun um náttúruverndaráætlun 2009–2013, 52. mál.

Náttúrufræðistofa Kópavogs þakkar umhverfisnefnd Alþingis fyrir tækifærið til að fjalla um framangreinda þingsályktunartillögu. Litið er á það tækifæri sem mikilvægan lið í lýðræðislegum og faglegum vinnubrögðum á vegum Alþingis.

Tilkomu náttúruverndaráætlunar 2009–2013 er fagnað og vonandi ber Alþingi Íslendinga gæfa til að samþykkja áætlunina sem fyrst og án tilslökunar m.t.t. verndun náttúrunnar. Aldrei hefur verið brýnna að standa vörð um náttúruna í ljósi vaxandi álags og ásóknar af margvíslegu tagi, svo sem í tengslum við ferðamennsku, raforkuframleiðslu, vegagerð og fleira. Náttúruauðlindum á Íslandi stafar einnig hætta af hnattrænum breytingum í umhverfinu, einkum vegna hlýnunar loftslags.

Athugasemdir Náttúrufræðistofu Kópavogs við náttúruverndaráætlun 2009–2013 eru á almennum nótum og snúast um aðferðafræði og það sem ekki hefur verið sett á blað, hvorki í núverandi tillögu né í náttúruverndaráætlun 2004–2008 sem Alþingi samþykkti í maí 2004.

Umsögn þessi er samhljóða umsögn þeirri sem Náttúrufræðistofan sendi Umhverfisnefnd Alþingis í janúar 2009 við fyrri meðhöndlun þingsins á tillögunni.

Umfjöllun – athugasemdir

Í athugasemdum sem Náttúrufræðistofa Kópavogs gerði við drög Umhverfisstofnunar að náttúruverndaráætlun 2004–2008 (sbr. erindi til Umhverfisstofnunar dags. 3. júní 2003) var einkum fundið að því hve lítinn sess eindregin vatnavistkerfi og vatnalífverur skipuðu í náttúruverndaráætluninni. Athugasemdirnar mótuðust eðlilega af því sérfræðisviði sem Náttúrufræðistofan vinnur á, þ.e. vatnavistfræði.

Í náttúruverndaráætlun 2004–2008, þar sem stefnt er að friðlýsingu á 14 svæðum auk stofnunar á Vatnajökulsþjóðgarði, er ekki að finna neitt svæði þar sem friðlýsing grundvallast

á tilvísun í mikilvægi verndunar vegna vatnavistfræðilegra eða vatnalíffræðilegra þátta. Benda má á í þessu sambandi að orðið fiskur og stöðuvatn finnast ekki í neinni tillögunni. Aftur á móti helgast friðlýsing allra svæðanna 14 út frá verndarhagsmunum tengdum fuglum, einkum sjófuglum og öðrum fuglategundum sem nýta sjávarsíðuna. Auk þess var áhersla lögð á forsendur sem tengjast verndun plöntutegunda og mikilvægustu flokka íslenskra jarðminja.

Enda þótt nokkrar af þeim fuglategundum sem áhersla er lögð á að vernda í náttúruverndaráætlun 2004–2008 teljist til hóps votlendisfugla og að verndun svæðanna sem fuglarnir nýta flokkist þ.a.l. undir svið vatnasvistfræði og vatnalíffræði, þá breytir það ekki hinu að verndarforsendur eru aðrar en þær sem gilda um verndun eindreginna vatnalífvera á borð við fiska og aðrar lífverur sem alla allan sinn aldur ofan í vatni.

Skemmst er frá því að segja að í náttúruverndaráætlun 2009–2013, þar sem fjallað er um 13 svæði, er ekki heldur að finna neina friðlýsingu sem grundvallast á eindregnum vatnavistfræðilegum og eða vatnalíffræðilegum forsendum, fyrir utan eitt svæði, þ.e. á Innri-Hálsum í Berufirði en þar í tjörnnum ku vera eina búsvæði tjarnarklukku (*Agabus uliginosus*) á Íslandi. Tillagan að friðlýsingu tjarnaklukkunnar er góðra gjalda verð, en um leið varpar hún ljósi á helsta veikleika í aðferðafræðinni að baki gerð náttúruverndaráætlunarinnar.

Veikleiki í aðferðafræði

Helsti veikileikinn í aðferðafræði náttúruverndaráætlunarinnar felst í því verklagi hjá Náttúrufræðistofnun Íslands og Umhverfisstofnun, þeim tveimur stofnunum sem lögum skv. bera hitann og þungann af gerð náttúruverndaráætlanna, að vinna nær alfarið með gagnagrunna í forum Náttúrufræðistofnunar sem meginforsendu við ákvörðun á svæðum og tegundum lífvera sem tíundaðar eru í náttúruverndaráætlunum.

Þar sem Náttúrufræðistofnun Íslands vinnur fyrst og fremst á sviði jarðfræði og þurrlendisvistkerfa sem taka til gróðurs, jarðskordýra og einkum fugla, en sinnir lífríki sjávar og ferskvatns með mjög takmörkuðum hætti, hafa síðastnefndu tveir lífríkisþættirnir orðið útundan í þeim tveimur náttúruverndaráætlunum sem lagðar hafa verið fram.

Ekki þarf að fara í grafgötur um mikilvægi þess að huga sérstaklega að verndun þess sem lýtur að ferskvatni á Íslandi. Nægir að benda á ákvæði í 37.gr. laga um náttúruvernd (44/1999), en þar eru atriði sem tengjast vatnalífríki fyrirferðarmikil:

„37. gr. Sérstök vernd.

Eftirtaldar [jarðmyndanir og vistkerfi]1) njóta sérstakrar verndar og skal forðast röskun þeirra eins og kostur er:

- a. eldvörp, gervigígar og eldhraun,
- b. stöðuvötn og tjarnir, 1.000 m² að stærð eða stærri,
- c. mýrar og flóar, 3 hektarar að stærð eða stærri,
- d. fossar, hverir og aðrar heitar uppsprettur, svo og hrúður og hrúðurbreiður, 100 m² að stærð eða stærri,
- e. sjávarfitjar og leirur.“

Í ljósi þess hve erfiðlega hefur gengið að ná fram meginmarkmiðum með náttúruverndaráætlun 2004–2008, þ.e.a.s. að fimm ár eru liðin frá samþykkt síðustu náttúruverndaráætlunar og einungis eitt svæði hafði verið friðlýst í árslok 2008, þá er það enn frekar áhyggjuefni að hvorki í núverandi náttúruverndaráætlun né í þeirri sem fyrirhuguð er á tímabilinu 2014–2018 skuli vera hugað sérstaklega að vistkerfum ferskvatns og vatnalífverum. Þetta er í engu samræmi við verndaráherslur í áðurnefndri lagagrein. Þetta samræmist heldur ekki áherslum í tengslum við ferskvatn sem tífundaðar eru í stefnumörkun Íslands um framkvæmd Samningsins um líffræðilegan fjölbreytileika sem ríkisstjórnin samþykkti í ágúst 2008.

Forgangsröðun af hálfu Náttúrufræðistofnunar Íslands og Umhverfisstofnunar á svæðum og tegundum lífvera í tengslum við náttúruverndaráætlun er eðlileg upp að vissu marki. Eins og áður sagði veldur það hins vegar verulegum áhyggjum að í næstu og þarnaestu náttúruverndaráætlun skuli ekki vera gert ráð fyrir verndun svæða og lífvera með beinni skírskotun til vatnavistfræði- og vatnalíffræðilegra atriða. Með öðrum orðum þá lítur út fyrir að verndun á grundvelli síðastnefndu atriða komi fyrst til álita 15-20 árum eftir að fyrsta náttúruverndaráætlun tók gildi!

Náttúrufræðistofa Kópavogs býr yfir viðamiklum upplýsingum á sviði vatnavistfræði og hefur ásamt samstarfsaðilum aðgang að víðtækum og öflugum gagnagrunnum á því sviði. Stofnunin er reiðubúin til viðræðna við Náttúrufræðistofnun Íslands (sbr. 65. gr., lög nr. 44/1999) um nýtingu þessara gagna hið fyrsta, jafnt í sambandi við gerð núverandi náttúruverndaráætlunar sem þeirrar næstu.

Engum blöðum er um það að fletta að fjölmörg fyrirbæri í vatnalífriki Íslands, bæði heil vistkerfi og einstakar tegundir, eru engu minna verndar þurfi, svo ekki sé fastar að orði kveðið, en áðurnefnd tjarnarklukka og búsvæði hennar austur á fjörðum.

Virðingarfyllt,

Dr. Hilmar J. Malmquist forstöðumaður.

